

A bírálóbizottság értékelése

Balogh Margit: Mindszenty József (1892–1975) című akadémiai doktori értekezése nem csupán egy kiemelkedő egyházfő és közéleti személyiség, hanem egy egész történelmi korszak politikai és közéleti korrajzát nyújtja. A bírálóbizottság egyöntetűen úgy véli, hogy a feldolgozott forrásanyag mennyisége rendkívül kiterjedt, illetve, hogy a szerző a „sine ira et studio” elv szellemében készítette el munkáját. Bár a két kötetes értekezés szinte az életút minden vonatkozásában bővítette ismereteinket, mégis érdemes néhány különösen fontos csomópontot kiemelni.

Az egyik legsikerültebb résznek Mindszenty, ekkor még Pehm József, 1919 és 1944 közötti zalaegerszegi apátplébánosi tevékenységét bemutató fejezet tekinthető. Ebben a szerző nem csupán az egyéni életút legfontosabb mozgatórugóit, hanem egy kisvárosi plébánia két világháború közötti működését tárta fel, korábban nem ismert mélységben. Így logikus döntés, hogy ezen fejezet kibővítve, önálló monográfiaként is napvilágot látott.

A disszertáció egyik legfontosabb témája Mindszenty József közjogi felfogásának és az ehhez szorosan kapcsolódó politikai legitimitás kérdéskörének sokrétű és mélyreható elemzése. Balogh Margit meggyőzően mutatott rá, hogy a főpap személyében szorosan összekapcsolódott a nemzeti és keresztény identitás, és a legitimista gondolat törhetetlen híveként elkerülhetetlen konfliktusba került minden, a monarchikus rendet meghaladni kívánó erővel. Részben ez, részben pedig ideológiai-politikai konzervativizmusa magyarázza a földreform és a köztársasági államforma kérdésében megfogalmazott álláspontját is.

Nagyon lényeges kérdés az 1948-as letartóztatását követő koncepciós per, mellyel kapcsolatban a szerző sikerrel bizonyította, hogy az nem szovjet megrendelésre, hanem alapvetően Rákosi Mátyás kezdeményezésére indult el, és csupán menet közben nyerte el Moszkva jóváhagyását. A per időszakában, de az életút más eseményei kapcsán is nagyon árnyalt személyiségrajzot kaptunk a szerzőtől, aki képes volt Mindszenty álláspontjának változásait érzékeltetni, legyen szó a zsidósággal kapcsolatos vagy a per során követendő helyes viselkedésre vonatkozó elgondolásairól.

A Mindszenty-biográfia elkészítését nehezítette, hogy nem lehetett hagyományos püspökéletrajzot írni, mivel a főhős szolgálatának éveit igen nagy részben börtönben, vagy cselekvési lehetőségeitől megfosztva töltötte. Balogh Margit finom elemzéssel mutatott rá az 1956. november 3-án elhangzott rádióbeszéd valódi tartalmára és üzenetére. Az amerikai nagykövetségen eltöltött időszakot alapvetően a Vatikán keleti politikája, az amerikai diplomáciai és a magyar belpolitikai célok hármasságát figyelembe véve körütekintően elemezte. Ugyanígy járt el Mindszenty utolsó közéleti cselekedete, memoárjának publikálása és változó emlékezetének értékelése során is.

Összefoglalóan, Balogh Margit disszertációját minden tekintetben az utóbbi évek egyik legkiemelkedőbb történettudományi teljesítményének tartjuk.